

SZEVEDI THEOPHANIÁJA.

Midőn 1878-ban megírtam a Szegedi Theophaniájáról, vagy helyesebben mondva: a «Theophania» tárgyáról szóló értekezésemet,¹⁾ — már tudomásom volt²⁾ Selnecker Theophania-drámájáról, de nem voltam képes e rendkívül ritka darabot megszerezni. Akkor leginkább a dráma meséje és e mese eredete, története, változatai érdekeltek, hiszen Szegedi művéről is úgy nyilatkoztam, hogy az «első sorban meséjénél fogva igen érdekes.» De azért folyton kerestem a Selnecker drámáját is, míg végre, a braunschweigi kormány szivességéből, a wolfenbütteli hercegi könyvtár példányát rövid időre használhatnom sikerült.

A két darab pontos egybevetésének eredménye, hogy a *Szegedi Theophaniája*, mely tudvalevőleg 1575-ben jelent meg, a *Selnecker drámájának* (1560) *felvonásról felvonásra, jelenetről jelenetre hű, csak stilben összevonó, rövidítő, az eredetit elegáns diktiójából alaposan kivetkőztető fordítása.*

Selnecker (a kor ízlése szerint latinositva: Selneccerus) Miklós 1532. december 5-én született Hersbruckban Nürnberg mellett, meghalt mint superintendens 1592. május 24-én Lipcsében. Selnecker híres volt orgonajátékaról. Tanulmányait Wittenbergben végezte; 1557 óta udvari lelkész volt Drezdában (mint ilyen írta Theophania-drámáját), 1565 óta egyetemi tanár Jénában, 1574 óta superintendens előbb Lipcsében, azután Braunschweigban, Halleban, Magdeburgban, Hildesheimban s végre újra Lipcsében. Fanatikus lutheranus; sok vitája volt a kálvinistákkal, kiket gyűlölt és üldözött. Sokat írt³⁾. Minket csak drámája érdekel, melynek pontos czime:

Theophania. Comoedia nova, et elegans, de primorum parentum conditione, et ordinum sive graduum in genere humano institutione. Nicolavs Selneccerus. (Kép: Isten összeadja Ádámot és Évát). *Vvitebergae excvdebat Lad. Schwenck. 1560.* Az egész darab versekben van írva.

¹⁾ *Nemzeti Hírlap*, szerk. Márkus István, 1878. 194. és 196. sz., július 18. és 20. (Rengeteg sok sajtóhibával!)

²⁾ Gødekéből, *Grundriss* I. 136. l., — 2. kiad. II. 139. l.

³⁾ Will, *Nürnbergisches Gelehrten-Lexicon*, III., 673.

Sándornak, a szász választófejedelem fiának van ajánlva. Az ajánlás alatt *Dresdae, mense Junio, MDLX*. Az ajánlás a jó fejedelem kötelességeiről szól. Darabjára áttérve, így nyilatkozik a szerző: «*Et certe pii principes non nascuntur fortuito, sed omnino Dei dona sunt, id quod senserunt et experti sunt omnes pii et honesti homines, etiam inter ethnicos, sicut hæc quoque Comœdia nostra ostendit, quæ ex narratione veteri desumpta tibi iam mititur, dedicatur et offertur. Nec vero de forma et elaboratione multum disputo, cum a me scripta sit ante octennium, et nunc ocium in hac mea difficili functione non sit corrigendi corrigenda, nec etiam propterea a me initio scripta sit, ut ederetur. Nunc cum literis suis flagitent multi pudiosi editionem, permisi sane edi hanc Theophaniam.*» E nyilatkozatból kitűnik:

1. Hogy Selnecker a darab'tárgyát egy régi elbeszélésből vette;
2. hogy nyolcz évvel megjelenése előtt írta, tehát 1582-ben *);
3. hogy nem szánta nyilvánosságra és csak barátjainak sürgetéseire egyezett bele a kinyomatásába.

Szegedi ajánlása egészen más tartalmú, s míg Selnecker legnagyobb részt a görög és római ókorból veszi példáit, a magyar szerző kizárólag a bibliára támaszkodik. Csak egy idézetük közös:

Esaiæ 49: Az Kiralyoc ugy mond
leszne az tû gondviselõtöc, es á
kiralne aszonyoc az tû daikatoc.

Et Esaias sic consolatur Eccle-
siam, inquiring: Reges erunt nutri-
tores tui et Regina ipsorum nutri-
ces tuæ.

Az ajánlásra következik a *prologus* 93 versben. Ebből átvette Szegedi az első 21^{1/2} verset:

Generosi, nobiles et præstantes viri
Sapientia, doctrina, ampli virtutibus,
Præceptores obseruandi omnibus modis,
Et cæteri, qui ornatis hunc nostrum chorum
5 Vestra præsentia: salutem plurimam
Vobis precamur omnes voce candida,
Et oramus clementem et propicium Deum,
Ut nos, sicut convenimus, sua tegat
Manu, conservet et regat, pacemque det
10 Ecclesiæ, scholis et rebuspublicis.
Et sedet omnium furores impios,
Quicumque obesse Ecclesiæ in animum sibi

*) Hans Sachs Theophánia-művei, melyekre Selnecker alább czéloz, 1546., 1553. és 1558. készültek.

Inducunt, aut alias turbant respublicas.
 Sed cur nos prodiverimus ad vos, auribus
 15 Placidis accipite a nobis, placide quæsumus :
 Acturus est noster chorus Comœdiam,
 Cui nomen THEOPHANIÆ autor noster indidit,
 Quod hic revelet se Deus parentibus
 Primis post lapsum et consoletur mitibus
 20 Verbis eos, promissionem seminis
 Subinde inculcans, argumento sicuti
 Res hæc refertur.

Azután szól Selnecker művének forrásáról; *unde acceperit materiam* :

27 Narratio hæc quodam poemate veteri
 Extat (így !), descripta Mantuani versibus
 Quæ licet haud historica sit, est vera tamen,
 30 Venusta et erudite conficta a bonis
 Viris, iuventutis monendæ gratia,
 Ut cogitet discrimina ordinum Deo
 Autore esse instituta, et operam cuiuslibet
 Dandam esse, ut personam suam virtutibus
 35 Tueatur. Hæc quoque adeo reverendo seni
 Melanthoni, Deus cui mille det dies
 Vivendi tranquille, placuit narratio,
 Ut eam suis illustraret verbis lubens.
 Alique plures hoc idem aggressi suo
 40 Studio argumentum assumpserunt, Comoediæ
 Forma tractare tum lingua Germanica,
 Tum quoque Latina, ni incantus fallor tamen

(A prologus még hátralevő részében bocsánatot kér, ha Kain nagyon illetlenül nyilatkozik, de ezt a tárgy természete megköveteli.)

A mit Selnecker itt a dráma forrásáról mond, teljesen egyezik azon fejtegetésekkel, melyeket idézett értekezésemben közlöttem. A latin költemény, melyre Selnecker, Melanchthon szavai alapján, czeloz, máig ismeretlen. Melanchthon leveléről (Wied János grófhhoz 1539. márczius 23.) id. h. bővebben szóltam. Értekezésem óta csak egyetlen czikk jelent meg (tudtommal) e tárgyról Silberstein Ágosttól*), mely azonban semmi újat nem tartalmaz.

*) *Magazin für die Literatur des Auslandes*, 1885. 37. sz., 579. l. — Itt közölve van Silberstein Ágosttól a tárgynak egy önálló költői feldolgozása (*Das Loos der Menschenkinder*), melyet azonban nem tarthatok nagyon sikerültnek. Az Ur meglátogatja az első emberpárt, melynek gyermekei őt örömmel és tisztelettel megrohanják, nyakát, ölét, térdeit, lábait lefoglalva. Isten most e szerint határozza meg sorsukat: a kik fejéhez ferköztek, uralkodjanak; a kik mellét átkarolták, legyenek papok, tanítók, művészek stb.

A prologusra következik a HEPIOXII, melynek Szegedinél az «Argumentum Comœdiæ» hű fordítása.

Az Interlocutores pontosan megfelelnek, csakhogy Szegedinél számozva vannak.

Szegedinél (bizonyára tévedésből) hiányzik az első felvonás első jelenetének megjelölése (Actus primi scena prima). A további darabban teljesen, szószerűleg megfelelnek a Szegedi felirataik az eredetinek. Megfelel a tartalom is, de nem szószerinti fordításban. Szegedinek prózája mindenütt egyszerűbb, rövidebb, laposabb, itt-ott a népiesre való törekvésből póriasabb, mint Selneckernek néha igen ékes versei. A következőkben csak néhány jellemző helyet, főleg jellemző eltéréseket emelek ki:

I. 1. (A kígyó) szép vala innen kívül, mint az szép páva, de ördög az eha. De utol jutván mostan, az én tulydon karaimmal méltó keserűségeket szenvedek.

És ingyen sem tudtam volna avagy csak vélni is, hogy az kígyónak bőre alatt lappaggyon az ellenség. Minden állatoknál énnekem az kígyó kedvesb vala.

Jay o czalárd Belial ördög, ime megesmerteted magadat az én karrammal.

Vayha tudtam volna, hogy az álnok Belial szól az kígyónak bűréről, bizonynyával álnok és ez undok ördög én vélem el nem hitethette volna, hogy még csak számhoz is az almában vittem volna, ki énnekem el veszendő jónak és gonosznak tudományát hozza.

Igen ritkán kel az lány beszédnek hinni, mert czalárdság vagyon biggyed az farka alat.

Keserülek szerelmesim, hogy ilyen tudatlanok vattok, és istennek paranczolattját nem értitek igazán, az élő Istennek is boszúgot tésztek.

És az Isten is nem szükölködik

I. 1.

. Sed sero sciens,
Nunc cum meis una graves poe-
nas luo.

Et non putabam serpentis sum-
pta cute,

Specieque ficta posse hostem se
prodere.

Pro rem tetigit astu serpens no-
tus mihi

Præ ceteris erat animantibus.

Væ mihi perfide
O Belial, eu te proprio novi
malo.

Si forte satanam serpentem co-
gnitum

Potuisse, loqui scissem, nihil fo-
ret mali

Nec persuasisset hostis, pomum
ut arboris

Ori admovissem, quæ muteram
scientiam

Boni et mali tulit, mihi armis
mali.

Ah quod raro blandis inest ver-
bis fides.

Certe misereor cœcitatæ maxi-
mæ,

Qua verba tam strictis capitis
et his Dei

Iniuriam infertis iussis.

— neque Deus ipsius indiget.

ennékül, csak czudálkozom hova néz aszoniállat, mindenek ti érotetek csináltattak.

Azd híd csak, Eva, avagy miczoda jel volna ez? Ezenképpen titöket Isten útálna.

Azért, nénénk aszony . . .

Illyen szép és hímes beszédekkel szól vala énnekem az kígyó.

El szarattam és elepettem,
Valahova fordítom orczámat,

Az igaz istennek a haragja, melyet én meggondolván olly szörnyüképpen keseredom, hogy legkissebik keserűségemnél is könnyeb az halál. Aha szegény Éva, mostan bölczelködel, ki a Sathanak czalárdságával bölczelködni akarsz vala. Miczoda lehet keserűb és fogasb az én utánnam valóknak ennél az én bolondságomnál. Megelégettem én az édes Jesus igiretivel, miképpen hogy az aszoniállaton vesztetek el az idvösség, azonképpen az aszoniállatnak szent magva által nitatik meg.

Keserűségimet eltörli és elfűja, mint az északi szél az port.

(Cain) játtzik az kígyóval szüntelen, Istennek minden tizteletit sem adnája egy globison.

Kik az ő attyokat keserűséggel és siralommal meg foytyák, minden kemény mérges kígyónál keserűesb ezeknek marások. Miképpen Cain mindenkor versengő, szófogatlan, engedetlen lőn, naponként nagyobb keserűséget és bánatot indit az mi szívünkben.

(Cain) egy cziga kapást nem adna az atyának minden intésenis (?), az ő együgyű öczét utállya mint az ördög.

Quis ergo nunc relinquitur, quis est super

Nisi vos, quorum sunt omnia facta gratia?

— Nam quid hoc signi foret?

Certe Deus esset vobis infensissimus.

Quare, soror, . . .

Talia videlicet anguis narrabat mihi,

Fucosa plura, variis picta coloribus.

.....

Quocunque vertimus pedum vestigia,

— Dei iræ iudicis,

.....

Ah Eva, nunc sapis, quæ Satanæ fraudibus

Sapere volebas? ah meis quid posteris

Hac sapientia erit tandem pestilentius?

Promissionibus me mihi datis levo

(három vers kihagyva).

Per foeminam quod sicut interiit salus,

Per foeminam sic sit reportanda hæc salus,

Et nasciturum sacrum semen foeminæ.

Mœsti adimit omne pectoris negotium.

Luditque cum serpente familiariter.

.....

Quemadmodum Cain semper contrarius

Mihi est, dolorumque indies molem aggravat.

Non verba curat Patris, non Deum timet,

Oditque fratres morigeros parentibus

Turbas movet.

Féltem, hogy valamikor, ha kezére kerítheti, hogy meg ne ölye és fogával is meg ne rágja.

És az mi gyermekinket, édes magzatinkat a te szent igéddel bírad és mi közülönk szerez neked szent gyülekezetet.

De ime kicsodát? Az én szerelmes férjem. Gereblie vagyon az vallan, hogy y minékünk meg ékesícze maggal az földet, az juhokat legeltetvén, verítékezik szegény ember az munkának miatta és alig vonsza egygyik helyről az másikra az fáydalmas lábait. Jay, jay, mind ezeknek én vagyok oka és gyúytója.

I. 2. Isten az mi kegyelmes atyánk, ninczen semmi keserűségönk sem félelmenk.

Erősitem magamat.

Az én vétkeim előttem forognak, mellyel . . . rabságra hozám.

Eva atyámfia, álhatatos légy.

De nem elég azon bánkodni, mert efféle bánatból, mikoron megnő, halál következik, de az bánat után Istennek kegyelmét és irgalmát hozzád kapczollyad.

Azért tekincz meg az jövendő Messiast, az aszoniállatnak magvát, noha minékünk kapára jutot az mi dolgunk és életünk tele verítékkal. De az örökkévaló hasznoknak és ígéreteknék tekintetihöz képest, igen könnyü nyár levél ez.

Az együgyű és engedelmes kedves Istennel, ki magát megerősíti reménségvel.

Bepeczétlöm a te édes beszédedet az én szivemnek belső részében és soha nem engedem, hogy ezekről elfelekkezzem.

Az, mit beszéllek, ugyan azokat

Hunc vereor ille ne quando succreverit

Occidat.

Et filios nostros regas verbo tuo
Ac colligas tibi inter nos Ecclesiam.

Sed eccum quem? Manritus est carissimus,

Rostrum gerit culturus hoc nobis solum,

Ovesque pasturus, sudat laboribus

Et languide senex pedes ægros trahit.

Heu heu, quibus decepta primam ansam dedi.

I. 2. — clemente nobis læti simus Deo.

— me sustento semper.

Meum mihi scelus obversatur, quo . . .

Conici in infinita damna.

Sis bono, o Eva, animo.

— Sed non sat est.

Doluisse sic, dolor hic atrocis mortis sævus gustus est,

Mors ipsa, quando accrescit, et restigui facile non potest

Dolere præcedente arripienda est Dei clementia.

— Quare, carissima,

Vincas dolorem, vinci noli, venturumque fœminæ

Nun intuere semen: Etsi ad rastros res nobis venit,

Et vita sudat et laborat mole, respectu tamen

Promissionum et æternorum commodorum, quæso quid

Est hoc onus, quod circumseptum certo vitæ est limite?

Paciens Deo placet, qui spe obfirmat certa pectus suum.

Signabo pectori tua verba et excidere nunquam seram.

Fac, quod refers. Nam quæso

czelekedgyed; avagy mi volna az mi életünk, ha az embernek szíve az bánattal ugyan kiöttetnéjek, mint az ürge az libból.

Jól tudom, mi az mennyire az mi szegény vén erőntől lehet.

Mint az versönes és szófogadatlán fiú —

Ninczen nagyobb kencz, kit Isten jó fiúval szeret, ki úgy mint az szőlő vesző fel nő és gyümölcszet teremt és az jó attyának aztalához letelepedvén, nagy örömmel és vigassággal az ő attyát illeti.

És a mi fiainkat tegye hasznos edényé —

Minden bánatimat el üli —

Kérd el az kerezyéni fundamentot.

Te nálad nélkül semmi az dolog, —

Ne fél, hid meg, hogy en Eva nélkül nem akarnak (? akarok) sok ideig lenni, mert egy tűzhely sem jó aszony ember nélkül.

I. 3. hogy ez világnak első keletves (?) állapotában minket össze szörköztetet

És kegyelmesen tartya

El alilt — Éva, —

Erőtlen és keserves edény —

És az tűzhöz olajt adnom —

Czak hogy Evának az ő sebét inkább kenőgethesse.

Hol meg tettik a félelem és az egymás szeretet —

Jó regulát szabhatnánk —

Mert az gazda aszonnak dolga vagyon az gyermekekkel.

Chorus cantio. (Az isten és a szent háromság rövid dicsőítése.)

II. 1.

Mindeneket szépen elvégeztem, talat, kalánt és fazakakat megtitítottam.

quid esset nostra vita, si dolor

Semper gravaret pectus ?

Novi, parentum officia præstemus,

quantum nos possumus.

— quam filios habere perversos.

— cui sunt liberi domi boni,

Qui palmes ut foecundo placidæ

olivæ cornu provenit,

Sic propiæ mensæ assidentes

sint parentibus decus

Et gaudium et delitiæ ac ornamentum vitæ splendidum.

Et liberos nostros faciat vasa

misericiadiæ sibi —

— compecit omnes dolores.

— reposce doctrinæ capita.

— absque te vita est mihi acerba —

— Animum recipe, non hinc ero diu.

I. 3. — quod in hanc nostra ætate

Et solitudine totius prima mundi

Jungi voluit ærumnosæ consortes

Vitæ —

— et placide tractet.

— contabescit

Nam languidum fœmina nimisque ægrum sors est

— ignem igni iungi.

— tantum ut ipsius arduos

Sanet dolores.

In quo nitet mutua recreatio

animorum

— exemplum possemus præscribere.

Nostros lavabit interea coniunctos.

Ode dimetri iambici. Psalm. 149.

(Tíz versszak).

II. 1.

Apparavi, vasa collegi —

Hogy valami forgácztot szed-
gyen —

Szinte alkalmazatosan jó ki, melly
igen meg horgasította az orrát.

És nagy foházkodásokkal az
éget verik.

Honnan löt ez czuklyás barát-
ság? hogy én így élnék-e valaha?

De Király job udvarbirónál.

Melly czuda gestusi vadnak, bi-
zonnyával az kígyó Doktortúl ta-
nulta ezeket.

(Cain első beszéde igen szabad,
s általában erősebb utánzása az
eredetinek), — duskát inni,

(Eváról:) ez rossz kopre —

Térencz (? tekéncs) ide, ha olly
eszés vagy.

Igen nagy paranczolható vagy.

Te voltál é anya, az Sárkányfia,
az boszorkány.

Ne légy ilyen versönyes.

Amonnan mind fel iszák az hé
bort . . . Ezentül bizony számárrá
teszem enmagamat valakiért; ám
otben vannak az jól szültek, meg-
czelekedhetik azok . . . Hitván
számár, maradj meg, az te szü-
lédnek szavára.

Én nem akarom.

Az Istenre mondom ám, hogy
Cain nem marad abban, mert ha
apám igen bannya, tegye az másik
vállára, nem kofítálok véle.

Ugyan azon bakot nyuzza ő.
Mit használ az Jupiternek a mi
tisztségünk? — Miczoda jó Pétert
mondál? Megfujt az.

Mit morogz tennön magadban,
te tik tetü?

Bizony meg kel czelekedned, te
kemény nyaku paraszt.

Valamelly keszerítésből leszen.

Én volnék az Bazcos.

Hol énekiem hájasb leszen.

Mit vonogatód magadat az vá-
szon nadrágban?

Czudálom, az istökömrre mon-
dom.

— ut legat mihi ligna.

Opportune egreditur, vultum
quam convertit.

— et cogitationes

Quam profundas mittunt ad
Olympum.

Quid monachus iste vult? ego
ne sic vivam?

More degere humano laaeos est
vita.

Quam mirabiles gestus et mo-
res edit,

Praeceptore serpente usus.

— bibendum esse.

— anus.

— respice. Respice tu.

— Imperiosus satis.

— tu mater?

— Noli nimium esse effrenis.

.

— Non hoc possum.

Non hercle, non per solem.

Magna res, hercle. Jovi quid
prodest noster

Cultus? — Quem Jovem refers?

Ah dolor summe!

— Ah ah, quid solus tecum?

— certe oportet.

— quae coacta seruit.

— prae ceteris natu sum
grandior.

— ubi erit melius mihi.

— quid resultas? quid resis-
tis?

— Admiror.

Ládde, ládde ; melly szép szóval kenőget.

Mert higgyed, ott ál az nyereg.

Mit czeledgyem én nyavalyás és szegény aszoni állat?

Paranczol(j) az Lodenak Abelenek.

Könnyeb az koporturákat hagra indítani, honnem mint az ebeket.

II. 2. Álhatos elmével szenvedni az háborúságokat, mellyeket az ti fiaitok nektek indítnak.

Halálát és kénzását látni.

És vissza fordult életben megyen el.

Szivem lelkem.

Szedgy fát az szénre.

II. 3. De mikoron az fiú visza vonyó, szófogatatlan, gonoz.

Mind az kettőt ... megkóstoltam.

Ki sokat késsék.

Chorus cantio. (Egyszerü áldás.)

III. 1.

Haia, meg szabadulék a sok esse munkáitúl, el vetém oly ha az igát az nyakamról. Ez féle galibátúl — Az én jó sült társaimat.

Egészséggel.

Tégedet vadászunk vala.

Ha jó kérdeni.

Meguntam vala az esse koplalását és sok imádkozását, czak nem mindjára pappá tőnek. Tudom, hogy apám megduzastotta szakálát. De ha igen bannya vonnya, le saruját. . . . És arra engemet készítettek volna még az bőrembe sem marat volna az sok mosodással. Hadgyarjon az tisztaság, czak legyen az haskó tele, legyen meg az toroké Ám pattoktassa apánk az ajakát, annékül is jók vagyunk mi.

Igaz, én is azon sententián vagyok. Töltzük meg az ventert mind az torkunkig kövér hússal, igyunk jó boronya borat.

Blanda nunc est.

.

— Et quid misera faciam ?

Illi manda pessimo.

— Multo deterius anum, quam canes

Irritare.

II. 2. Patienter ferre clades, quas dant liberi.

— videre poenas.

.

Animule mi.

Legas ligna.

II. 3. Sed quando proles degenerat.

Utrunque . . . experta sum.

Quem non hinc diu remansurum.

Ode ex tertio Cap. Syracidæ.
(Húsz sapphicus versszak).

III. 1.

Evolui me tandem impositis laboribus,

Quos iniungebat mater. Hos —
— sodalibus meis.

Salvetote.

Te volumus.

.

.

Tuæ libenter suffragor sententiæ,

Implere pingui carne ventris viscera.

Edamus et exhauriamus pocula Olentis vini.

De en igen szorgalmatos vagyok, hogy az meny ütő kő engemet ne bánczon. No ám, lássák csak az istenek, hogy úgy job leszén, üstökömre mondom, ha ő dörögni kezd, én is ki sütem ez bozaból ezinált puskát.

Én is megbeszéllem az én értelmemet.

Azért egy punct ebben különben nem lehet. Minket ezzel szeretet, hogy az mit most el köztünk, ebben mendegélyünk el.

Ennekem Istenről semmi bizonyos sententiam ninczen, hanem külömb külömb sententiaktul ide-stova verettetem, mint az hajó az haboktól.

És gyakorta az veszővel meg is ütögette az valkó vidéket.

Esau. De hallgas erre, ha eszed vagyon, az mit én mondok. *Ham.* Vagyon. *Esau.* Vagyon, de más kereskedik véle.

Otthon atyámnál az kalitkában.

Az nagy sok pater nostert el untam nap estig pattogatni.

No ha tudnája az mi sententiánkat, sirosb volna ő neki.

No hadgyunk mászorra is az szólásban.

III, 2. Elég nyaláb fám vagyon.

Minden érek és belső czontok repesnek meg erősödni Istennek igiretiben.

Mi dolgos anyám.

Mint az sárban hevert disznó.

Engemet még sem annyira utál.

De ő pór, az ő fenyegetése csak a nyelve vagyon.

Az szegény, megnehezült, vén szüleimet, . . . kiket meg szárazt és meg emézt.

Bátyámot, az jó sültet,

III, 3. Jaj, s-mi (?) nyavalyájok vagyon az gyermekeknek.

Amaz hitlen Cain.

El halasztani azt, a mit az gazdag (gazda!) paranczol, a gazda aszonnak szidalmával vagyon és tiszteletlenség meg az fiaknak is.

Ah anxius quam sum, ne corpus tela lædant fulminis.

Hoc certe statuo.

.....

— Nihil plane de providentia Affirmo, mens incerta semper fluctuat Opinione.

— virgis sæpe corripuit nates.

.....

Domi.

Precationibus cogebat interesse.

.....

Sed nunc sinamus istas.

III. 2. Satis lignorum habeo.

Exultant artus, exultat mens languida

Et inde confirmat promissionibus.

— Quid agit, quæso.

— velut porcus.

— invisus tu es ei magis quam ego.

— lingua virium loco utitur.

— parentes languidos, . . . exurit et cruciat et enecat.

— nostrum fratrem.

III. 3. Quid contigisse filiis misera putem.

A Cain perfido.

— Moram facere in his, quæ pater iubet,

Est coniugis probrum, et natuum dedecus.

III. 4. Caimnak az ő fesletségit.
Nem dicsirtem volna abból dol-
godat.

III. 5. Mint a solti bor az vad-
almára nincz több az gyönyörű-
ségénél.

Az salapos süvegü vén emberek-
nek.

Mert jól látom, hogy az kasza
így fogja jobban.

Caimnak álnokságát.

Vetétek, hogy haza hínak tége-
det.

Az által elő állatnak.

Mit susogz?

Soly (szólj) szépben, én édes
atyámfia.

Jól tudom, akár én mondanám
teneked. Im, pappá tesznek enge-
met ott.

Nem leszek oly szentséges, hogy
az kapát felvegyen mindjárom.

Az üdüt kel nézni, igaz hogy
gyermekeknek végre ördöggé lesz-
nek.

Akár mind perseld az ebet, nem
leszen szalanna benne.

III. 6. O álhatatlan.

Az én szemeimnek, én azon egy
falat kenyeret nem adnék
Avagy legyet czapnék az szara-
mon.

Tettzik-e az solti bor az vad-
almára.

Hitván számár, tele vagy lator-
sággal.

Hitván számár.

Megjöt Antal Budáról.

Gyakorta egy bolond ollyat kérd,
hogy hatvan papnak is megviczo-
rodik az foga belé.

O te akasztó fára való.

De hogy meg érezed, inkább akar-
nék imez disznókkal az sárban
meg főredni.

Nem jó disznónak az gyember.

III. 4. — filii . . . tetrum scelus.
— Non hæc probo, nec id pro-
bassem.

III, 5.

— senibus morosis.

— sic enim experior rem sese
habere.

— Cain fratris contumacia.

— Vocari te video, Cain, domum.

(Sacris aris assistere iubebar)

Quid solus mussitas?

Bona verba, frater.

Intelligo, scio, . . . religiosores,
quam ætatem

deceat, reddere volunt nos.

. . . me mihi injici vestes alias,
cucullam . . .

Ætas consideranda est. Ver-
bum hoc certe verum est et
vetus,

Angelici pueri in Satanam ver-
tuntur, postquam consenu-
erint.

.

III. 6. O perfidum.

.

.

Totus æquitas es, nec supersedes
tuis dolis.

Pessime.

Nihil plane. Recti nihil respon-
deo et hamis verborum ip-
sam involvo).

— Fatuus vel unus plura sæpe
projicit

In medium, quam solvere co-
rona sapientum potis est.

O tu furcifer.

(Tandem scias, lavari nolo).

.

IV. 1.
Minémű dicziretet hallunk?
Nézhetsz-e, anya.
És magát minékünk megjelen-
tette.

Meny az disznó ólban.

IV. 2. Békeség ez házbeli nép-
nek.

Kik tetétül talpig mind bűnök
vagyunk.

(A tizparancsolat egyszerű szö-
vege.)

Ez az én sentenciám, melyek-
ből én igaz bíró leszek, és megbün-
tetem, az kik nem engednek és
nem hisznek az meg ígért magban.

Az te hitednek ágait.

(Hiszek egy stb.)

Kevés beszéddel nagy sokat fog-
lalál be.

Mendegyéllyel elő, az szent Lé-
lek ajándékát teneked adom.

Igy vallod-e te is, a mint bátyád
elő számlálá?

(Miatyánk.)

Tettzik énnékem az te könyör-
gösednek formulája.

De miczoda értelmed vagyon . . .

Én hiszem, hogy az áldozatoknak
jele, melyet mi értünk az áldo-
zatra viszen, az megígért Jesus
Christus aszoniállat magva.

Híd elő őtet az gaz közzül.

IV. 3. Mennyei vezteg. — El
veszék.

IV, 4. Bátoron hogy rusnya vagy.
Illyen borzason —

Egészséggel.

Bezzeg ostoba vagy és kemény
nyaku. — Minem töke volnál min-
denestül. — Az én ábrázatomat,
kire téged teremtettelek, mire
emezted el.

IV. 1.
Qualem concentum audimus?
Prospice, mater.
Et se nobis patefacit.

Quod ad usum pecudum stra-
men congestum in domo est.
IV. 2. Pax huic domui.

Noxia culpa sumus.

(A tizparancsolat bő költői kö-
rülírással.)

Hæc est mea sententia, iuxta
quam iudex ero.

Et poenas sumam a diffidenti-
bus promisso semini.

Fidei capita tuæ.

(Hosszú ékes versezet.)

Paucis complexus multa protu-
listi.

Sic velim pergas feliciter, tibi
meum dabo spiritum.

Sentis ne sic, tuus ut frater edi-
dit confessionem?

(Terjedelmes versezet.)

Placet mihi forma orationis.

Sed quid — statuis . . .

Credo, quod signa sint sacrificii,
quod pro nobis ad placan-
dum Deum offeret promis-
sum semen.

De foeno advoca eum.

IV. 3. Abi, tace. Heu occidi.

IV, 4. Quam sordidus. Quam ri-
gidus —

Bene veneritis omnes.

Quam contumax videris. — Num
truncus es?

Imaginem mei tibi tam sepelis
perditæ?

Az eredetiben még öt oldal következik. Cain a hiszekegyet is za-
varosan és hibásan mondja, aztán azt állítja, hogy üdvözülni fog, ha
Isten úgy határozta, s hogy az áldozatokkal kegyessé kell tenni Istent.
Az Úr hibáztatja e tanokat, melyeket Cain az ész alapján nyert. Isten
aztán megint, hogy engedelmeskedjék szüleinek, a többieket pedig jó-
ságuk folytatására hívja föl. Végül kiosztja köztük a világi rendeket:

Ábel legyen pap, Seth király, Cain paraszt. Az angyalok dicsőítik az Úr határozatait. Isten bűcsút vesz Évától és házától. Éva boldog s alig várja férje hazatérését, hogy boldogságát vele megossza.

Már id. értekezésemben helyesen mondtam a Szegedi darabjáról : «A 48. lapon megszakad a IV. felvonás 4. jelenetében, mely valószínűen a darab utolsó jelenete volt, melynek befejezése talán még vagy két lapot megtöltött.»

Szegedi műve tehát fordítás, még pedig oly fordítás, mely az eredetinek legfeljebb tárgyáról ad képet. E tárgy persze elég naiv, — de figyelembe veendő, hogy a latin darab gyermekek számára van írva, még pedig azon főczéllal, hogy a latin nyelvben gyakorolhassák magukat. Stil, előadás, latinság és verselés szempontjából Selnecker darabja kiváló munka ; — mind e jelességét a magyar átdolgozó gyökeresen és alaposan kiirtotta. Az idézetek, azt hiszem, ezt is eléggé tüntetik fel, valamint Szegedinek egész eljárását is. Hazánkfia népies törekedett lenni, de rendesen csak pórias lett. Azon kívül több helyütt félre értette vagy igen gyarlón adta vissza az eredetit, — nem is szólva a számos sajtóhibáról, melyekben csak a Nemzeti Hirlapban megjelent értekezésem gazdagabb.

A mit ez értekezésemben a tárgy történetéről és a feldolgozóknak egymáshoz való viszonyáról irtam, az mind helyes, csak-hogy Szegedi helyébe Selnecker teendő.

HEINRICH GUSZTÁV.

Párhuzamos idézetek.

Vergil. Aen. Nunc insanus amor duri me Martis in armis
Tela inter media atque adversos detinet hostes.

Kisfaludy S., Himfy, 14. dal :

Mars dühében rettenetes
Igaz, de nem kegyetlen.
Nem mint Venus hamis fattya
Ki a szívet csak faggatja
És a lelket hurkolja
Haj! s így lassan gyilkolja.

KRAUSZ JAKAB.